

ΔΟΚΙΜΑΣΙΑ ΚΑΙ ΟΡΚΟΣ

ΥΠΟ

E. B. TYLOR

Μετάφρασις ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ.

Κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ὁ βίος τῶν λαῶν κατὰ φυλὰς συνωκισμένων ἦν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα καταλληλότερος εἰς τὴν τῶν σχέσεων τιμιότητα ἀπὸ τὴν ἐνεστῶσαν κοινωνικὴν ἡμῶν κατάστασιν ἣ τις ἐστὶ μᾶλλον ἐκτεταμένη, καὶ ἐκ τούτου μᾶλλον διεσπαρμένη. Οὐχ ἦττον ἐκ τῶν ἐθίμων τῶν συγχρόνων ἀγρίων δύναται τις εἰκάζειν ὅτι καὶ εἰς παναρχαιοτάτην ἔτι ἐποχὴν ἡ κοινωνία ἐλάμβανε μέτρα κατὰ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων οἵτινες ὑπὸ ἐνόχων ἐλαυνόμενοι αἰτίων παρεβιάζον τὴν πίστιν αὐτῶν. Ὅτε προαγομένου τοῦ πολιτισμοῦ ἡ κοινωνικὴ τάξις ἤρξατο ἐρειδομένη ἐπὶ τακτικωτέρας βάσεως, οἱ σοφοὶ ἔθεντο ἐγγυήσεις μᾶλλον ἰσχυρὰς τῆς ἀπλῆς ἀρνήσεως ἢ τῆς καταφάσεως καὶ οὕτως ἡ δοκιμασία καὶ ὁ ὅρκος εἰσῆχθησαν ἐν τοῖς ἥθεσιν εἴτε πρὸς ἀνακάλυψιν ἐνόχων πράξεων, εἴτε πρὸς παρακώλυσιν ἀδίκων ἀπαιτήσεων στηριζομένων ἐπὶ ψευδομαρτυριῶν, εἴτε τέλος πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἐκτελέσεως συμφωνιῶν.

Εὐχερῶς ὀρίζονται αἱ δεσπόζουσαι ἀρχαὶ εἰς τὴν γένεσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν δικαστικῶν δοκιμασιῶν καὶ τοῦ ὅρκου, διότι προφανές ἐστίν ὅτι ἐπὶ αὐτῶν ἐθεσπίσαντο αἱ δύο νοήμονες τάξεις τῶν ἀρχαίων χρόνων, οἱ μάγοι καὶ οἱ ἱερεῖς, ἐκάστη ἐνεργοῦσα κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτῆς. Ὁ μάγος ἔλεγε: « Διὰ τῶν συμβόλων καὶ τῶν μαγειῶν μου δοκιμάσω τὸν κατηγορούμενον, δέσω τὸν μάρτυρα καὶ τὸν ὑπισχνούμενον. » Ὁ ἱερεὺς ἀφ' ἑτέρου διενεσῆτο. « Καλέσω τὰ πνεύματά μου ἅτινα εὐρήσουσι τὸ κρυπτόμενον

πράγμα, τιμωρήσουσι δὲ τὸ ψεῦδος ἢ τὸν παραβιασθέντα λόγον. »

Ἡ θρησκεία καὶ ἡ μαγεία οὐσιωδῶς διαφέρουσιν ἀλλήλων κατὰ τε τὴν φύσιν καὶ τὴν γένεσιν τῶν. Ἡ μαγεία βασιζέται ἐπὶ τῆς ἀπατηλῆς τάσεως προσερχομένης ἐκ συνειρμοῦ ἰδεῶν, δηλ. τῆς τάσεως τοῦ πιστεῦν ὅτι τὰ πράγματα, ἅτινα ἰδανικῶς εἰσὶν ἀλληλένδετα ἐν τῷ πνεύματι ἡμῶν, ὑπάρχουσι πραγματικῶς ἐν τῷ ἐξωτερικῷ κόσμῳ. Ἡ θρησκεία βασιζέται ἐπὶ τῆς θεωρίας αὐτῶν ὄντων—ψυχῶν, δαιμόνων ἢ θεοτήτων—ἐνδιαφερομένων ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐπεμβαινόντων ἐν ταῖς ὑποθέσεσιν αὐτῶν. Ἀνάγκη νὰ νοήσῃ τις καλῶς τὴν διάκρισιν ταύτην ἥτις μόνη δύναται νὰ ὀδηγήσῃ αὐτὸν ἀνὰ μέσῳ λαβυρίνθου πολυπλόκων τύπων, ἐν οἷς τὸ μαγικὸν στοιχεῖον περιπλέκεται ἀδιεξιτήτως μετὰ τοῦ θρησκευτικοῦ· ἡ δὲ σύγχυσις αὕτη οὐδὲν ἔχει τὸ παράδοξον εἰάν τις λάβῃ ὑπ' ὄψιν ὅτι τὰ δύο ἐπαγγέλματα, τοῦ μάγου καὶ τοῦ ἱερέως, ἐπενέβαινον ἀλλήλως τὸ ἓν εἰς τὰ δικαιώματα τοῦ ἑτέρου μέχρι τοσούτου βαθμοῦ, ὥστε πλειστάκις τὸ αὐτὸ πρόσωπον ἐξήσκει ἀμφότερα. Ἐκ τῆς γενικῆς ὁμῶς ἀπόψεως τῶν ἀναγομένων εἰς τὰς δοκιμασίας καὶ τοὺς ὅρκους γεγονότων ἐξάγεται πως ὅτι τὸ μαγικὸν στοιχεῖον ἀρχαιότερόν ἐστιν, ἐνῶ ἡ θρησκεία ἐμφανίζεται βραδύτερον, συχνάκις ὅπως καθιερώσῃ μαγικὸν τινα τύπον.

Ἐν τῇ σειρᾷ τῶν παραδειγμάτων ἅτινα ὑποβληθῇσονται ὑπ' ὄψιν τοῦ ἀναγνώστου, τὸ κρᾶμα αὐτὸ τῆς μαγείας καὶ τῆς θρησκείας συχνάκις ἐμφανισθήσεται. Παρατηρήσει ὁ ἀναγνώστης ὅτι ἡ δοκιμασία καὶ ὁ ὅρκος συγχέονται ἀκαταπαύστως ἐν τῇ συνηθείᾳ, καὶ ὅτι γίνεται χρῆσις τῶν ὅρκων ἀντὶ δοκιμασιῶν, καὶ τῶν δοκιμασιῶν πρὸς ἐπίρρωσιν τοῦ ὅρκου. Ἀλλ' ὁμῶς παρὰ τὴν στενὴν αὐτὴν συνάφειαν, δεῖν νὰ ἐξετάσῃ τις κεχωρισμένως καὶ ἐν τῇ ὑπὸ τῆς πρακτικῆς δηλουμένη τάξει, τὰ δύο σύνολα τῶν γεγονότων ἅτινα ἀποτελοῦσι τὸ ἀντικείμενον τοῦ ἄρθρου τούτου.

Α.

Ὁ συνειρμὸς τῶν ἰδεῶν τῶν ἀποτελούντων τὴν βάσιν τῆς μαγικῆς δοκιμασίας ἐστὶν ὅ,τι παιδαριῶδες κατὰ τὴν ἀπλότητα. Ὑποθετόν ὅτι πρὸς ἀπόφασιν τίς ἐκ δύο ἀνθρώπων ἐστὶν ἐνοχος γίγνεται προσφυγὴ εἰς τὴν δοκιμασίαν. Ἐπειδὴ ἀδύνατον ἄλλως ἐστὶ νὰ ἐπιτευχθῇ θετικὴ τις λύσις, παραδέχονται φαντασιώδη λύσιν καὶ ὁ τῶν ἰδεῶν συνειρμὸς ἀποπερατοῖ αὐτήν. Οὕτως εἰς Βόρνεον, ὅταν δύο Δαγιαῖκαι ἀντιφέρονται, δίδουσιν εἰς ἑκάτερον τούτων τεμάχιον ἄλατος ἰσομέγεθες, ὅπερ ὀφείλουσι ν' ἀφήσωσιν ὅπως καταπέσῃ ἐν τῷ ὕδατι ταυτόχρο-νως, ἐκεῖνος δ' οὗτινος τὸ ἄλας πρῶτον ψάβει τὸ ὕδωρ ἐστὶν ὁ πταίστης· ἢ ἄλλως, θέτουσι μεταξὺ τῶν δύο ἀνθρώπων δύο μαλάκια ζῶντα ἐφ' ὧν ἐπιχέουσι χυμὸν λειμωνίου, καὶ νικᾷ ἐκεῖνος οὗτινος τὸ πρόμαχον μαλάκιον πρῶτον κινεῖται. Τὸν συλλογισμόν ἐφ' οὗ βασίζονται αἱ δοκιμαίαι αὗται καὶ παιδίων ἔτι δύναται νὰ νοήσῃ. Εἰς τὰς Σανδου-ἰκάς νήστους, ὅταν πρόκηται ν' ἀνακαλυφθῇ κλέπτῃς τις, κομίζουσιν ἄγγος πληρὲς ὕδατος ἁγιασθέντος ὑπὸ τοῦ ἱερέως, τὰ δ' ὑποπτα πρόσωπα ἐκτείνουσιν ἀλληλοδιαδό-χως τὴν χεῖρά των ἄνω τοῦ ὕδατος, ἕως οὗ τοῦ ἐνόχου ἡ χεὶρ μεταδώσῃ τῷ ὕδατι τρο-μώδη κίνησιν ἀνακαλύπτουσαν αὐτόν. Ἐδῶ ἡ ἀλληλουχία τῶν ἰδεῶν ἐστὶν ἀπλῆ, ἀλλ' εἰσὶ περιπτώσεις καθ' αἷς αὕτη ἐστὶ μᾶλλον πολὺπλοκος καὶ βαθεῖα· τοιαύτη ἦν εἰς τι-νας τῆς Εὐρώπης τόπους ἡ ἀρχαία δοξα-σία καθ' ἣν ἡ σπάθη τοῦ δημίου ἐτρεμεν εἰς τὴν προσέγγισιν κλέπτου, ἀπέδιδε δὲ πένθη-μον ἤχον εἰς τὴν ἐμφάνισιν φονέως.

Τὸ θρησκευτικὸν στοιχεῖον οὐ βραδέως ἀνεμίχθη τῇ μαγικῇ δοκιμασίᾳ, ἔστω δ' ὡς ἀποδείξῃς ἡ δοκιμασία τῆς πλαστίγγος, περιώνυμος ἐν τῷ Ἰνδικῷ νόμῳ. Ζεῦγος χυ-δαίων πλαστίγγων ἀνῆρτηται ἐκ ζυγοῦ ἐ-ρειδομένου ἐπὶ ξυλίνου πασσάλου· ὁ κατη-γορούμενος τίθεται ἐν τῇ μιᾷ τῶν πλαστίγ-γων, ἐνῷ ἡ ἑτέρα ἐστὶ πεφορτωμένη ἐκ λί-

θων καὶ ἄρμου ὅπως χρησιμεύσῃ ὡς ἀντίρ-ροπον· ἡ τὸν κατηγορούμενον φέρουσα πλαστίγξ ἀποδείκνυσι κατερχομένη μὲν μέ-χρι γῆς τὴν ἐνοχὴν αὐτοῦ, ἀνυψουμένη δὲ τὴν ἀθωότητά του. Καθαρὰ μαγεία τοῦτο, τοῦ ἰδανικοῦ βάρους τοῦ ἐγκλήματος ἐφαρ-μοζομένου, δι' ἀνοήτου συναρμολογίας, ἢ ἐ-πὶ τοῦ ὕλικου βάρους. Κατ' οὐσίαν ἡ θρη-σκεία οὐδόλως ἐνεργεῖ ἐν τῇ ἐργασίᾳ ταύτῃ, ἀλλ' ἐν τῇ πρακτικῇ εἰσδύει ὑπὸ τὸ εἶδος προσευχῶν καὶ θυσιῶν εἰς τρόπον ὥστε νὰ γεννᾶται ἡ ὑπόθεσις ὅτι ἡ τὸν κατηγοροῦ-μενον φέρουσα πλαστίγξ ἐγείρεται ἢ κατα-πίπτει βουλῇ τῶν θεῶν· ὅταν δὲ ἡ πλαστίγξ καταπίπτῃ ἢ ἀνεγείρηται σαφῶς, οὐδεμία ἐντεῦθεν γεννᾶται δυσχέρεια, ἀλλ' οὐχ οὕτως ἔχει ὅταν ὑπάρχῃ ἰσορροπία με-ταξὺ τῶν δύο πλαστίγγων ἢ καὶ διαφορὰ ἀνεπαίσθητος. Ἡ δυσχερὴς αὕτη σύμπτωσις ἐγένετο παραίτιος πολλῶν ἀποριῶν τοῖς Ἰν-δοῖς νομοδιδασκάλοις· σοφὴς πουνδι (punḍit) ἐκφέρει τὴν γνώμην ὅτι « ὁ κατηγορούμε-νος ἐνοχὸς ἐστὶν ὁσάκις δὲν ἀνυψοῦται »· ἑ-τερος δι' ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ δοκιμασία πρέπει νὰ ἐπαναληφθῇ, τρίτος δὲ λεπτολογῶν δι-ακρίνει ὅτι « ἐν μὲν ἰσορροπίᾳ ὁ κατηγο-ρούμενος ἐστὶν ἐνοχος ἀλλ' οὐχ ὅσον ἐὰν ἡ πλαστίγξ κατῆρχετο »· ἀλλ' οὐδεὶς αὐτῶν παραδέχεται ὅτι τὸ ἐγκλημα ἀνεπίδεκτόν ἐστι ζυγίσματος.

Πλὴν μὴ γελῶμεν διὰ τὴν Ἰνδικὴν πλά-στιγγα· παρόμοιον ἔθιμον ἴσχυεν ἔτι κατὰ τὸν τελευταῖον αἰῶνα ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἐν ἔτει 1759, οὐ μακρὰν τῆς Ἀϊλέσβουρη (Aylesbury), γυνὴ τις ἦτις δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ θέσῃ εἰς κίνησιν τὴν ῥοδάνην τῆς κατηγόρη-σαν ἑτέραν τινὰ γυναῖκα, ὀνόματι Σωσάννην· Ἐνῶκ, ὡς μαγεύσασαν τὴν ῥοδάνην αὐτήν. Ὁ σύζυγος τῆς Σωσάννης ἀγανακτῶν ἐζή-τησεν ὅπως δικαιολογηθῇ ἡ σύζυγός του διὰ τῆς δοκιμασίας τῆς πλαστίγγος, ἐπο-μένως ὠδήγησαν αὐτήν εἰς τὴν ἐνοριακὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἀφοῦ ἀπεξέδυσαν αὐτήν παντὸς φορέματος καὶ αὐτῆς τῆς λευγιμα-σίας τῆς ἐζύγισαν αὐτήν διὰ τῆς Βίβλου. Ἡ φέρουσα τὴν Βίβλον πλαστίγξ ἀνῆλθε

πρὸς τὸν οὐρανὸν, καὶ θριαμβευτικῶς ἐπα-
νέφερον τὴν κατηγορουμένην εἰς τὸν οἶκόν
της. Ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ ζύγισμα, ὡς βλέπει ὁ
ἀναγνώστης, ἐνηργεῖτο ἀντιστρόφως πρὸς
τὸ ἐν Ἰνδίαις ἐν χρήσει ζύγισμα, ἀλλὰ ἦτο
λογικώτερον.

Ἐπίσης περίεργος δοκιμασία ἐστὶν ἡ τοῦ
κοσκίνου καὶ τῆς ψαλίδος, ἥτις συνίστατο
εἰς τὴν χρῆσιν κοσκίνου ἀνηρτημένου δι' ἡ-
νωγμένης ψαλίδος, ἥς αἱ αἰχμαὶ ἦσαν ἐμ-
πεπηγμέναι ἐν τῷ ξύλῳ, ἐνῷ αἱ λαβαὶ αὐ-
τῆς ἐρεΐδοντο ἐπὶ τοῦ ἀντίχειρος τοῦ ἐπι-
τετραμμένου τὴν ὑποστήριξιν τοῦ κοσκίνου.
Πρὸς ἀνακάλυψιν κλέπτου ἡ ἐραστοῦ ἐκά-
λουν μεγαλοφώνως πάντᾳ τὰ ὀνόματα ἐφ'
ὧν ἐπλανᾶτο ὑποψία, ἕως οὗ τὸ κόσκινον
στρεφόμενον ἐδείκνυε τὸ ἀναζητούμενον ὀ-
νομα. Διὰ τῆς παρόδου τοῦ χρόνου τὸ θρη-
σκευτικὸν στοιχεῖον ἐπενέβη εἰς τὴν μαντι-
κὴν αὐτὴν λειτουργίαν, ἵνα τὴν τροποποιή-
σῃ εἰς ἑτέραν ἥτις ἦν ἡ τῆς κλειδὸς καὶ τῆς
Βίβλου· ἡ κλεῖς ὅπως ἀνοίξῃ τὸ μυστήριον,
καὶ ἡ Βίβλος ὅπως βοηθήσῃ τὴν ἀνακάλυψιν
τῆς ἀληθείας. Ἐὰν ἐπρόκειτο ν' ἀνακαλύψωσι
κλέπτην, ἐτύλιττον περὶ τὴν κλεῖδα τὸν ἐ-
ξῆς στίχον τῶν ῥητῶν «ὁ βλέπων ἄνθρω-
πὸν τινα διενεργοῦντα κλοπὴν, καθίσταται
συνένοχος αὐτοῦ», καὶ ἐκφωνοῦμένων τῶν
ὀνομάτων τὸ τοῦ ἐνόχου προὔξινει τὴν πε-
ριστροφὴν τῆς κλειδὸς ἐν τῇ χειρὶ τοῦ κρα-
ταῦντος αὐτήν. Ἡ δοκιμασία αὕτη ἐστὶν
ἐνδιαφέρουσα διότι ἐστὶν ἡ μόνη ἥς ἡ χρῆ-
σις διετηρήθη ἐν Ἀγγλίᾳ ἕτι καὶ νῦν ἐνερ-
γουμένη εἰς πολλὰ ἀγροκήπια. Πρὸ ὀλίγ-
στων δ' ἐτῶν χωρικοὶ Ἀγγλοὶ ἐῤῥίψαν εἰς
λίμνην γυναῖκα κατηγορουμένην ἐπὶ μαγείᾳ
ἐφαρμόζοντες εὖτω τὴν περιώνυμον διὰ τοῦ
ὕδατος δοκιμασίαν. Ἡ ἀρχὴ τῆς δοκιμασί-
ας ταύτης ἐστὶ καθαρῶς μαγικὴ, τοῦ ὕδα-
τος θεωρουμένου ὡς ἀποβάλλοντος τὸν ἐνο-
χον ὅστις ἐπανέρχεται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν.
Οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι ὥτινες οὐδεμίαν ἐπαί-
ουν διάκρισιν μεταξὺ τοῦ βάρους καὶ τῆς
εἰδικῆς βαρύτητος, ἐθαύμαζον τὴν δύναμιν,
ὑπερφυσικὴν κατ' αὐτοὺς, ἥτις ὑπεστήριξεν

ἐπὶ τοῦ ὕδατος ἄπιστόν τινα ὅσον δῆποτε
βαρὺς καὶ ἄν ᾔτον.

Αἱ δικαστικαὶ δοκιμασίαι τοῦ μεσαιῶνος
διὰ τοῦ ὕδατος, τοῦ πυρὸς ἢ τῆς πάλης με-
τεβλήθησαν εἰς ἱστορικὰ περίεργα, εἰσὶ δ'
ἀρκούντως γνωσταί, καὶ δὲν ὑφίσταται ἀ-
νάγκη ν' ἀναμνησθῶμεν τῶν περιέργων λε-
πτομερειῶν αὐτῶν οὐδὲ ν' ἀναφέρωμεν
τοὺς συνοδεύοντας ταύτας λειτουργικοὺς τύ-
πους, διότι ἡ ἐκτίμησις τῆς ἐνεργείας τοῦ
θρησκευτικοῦ στοιχείου ἀπορρέει οὐχὶ ἐκ
τῶν τύπων ἀλλ' ἐκ τοῦ πνεύματος τῆς
πράξεως αὐτῆς. Ἐν τισὶ δοκιμασίαις ἡ ἐ-
πέμβασις τοῦ θρησκευτικοῦ στοιχείου το-
σοῦτον ἰσχυρὰ ἐστίν, ὥστε ἐπικαλεῖται τὸ
θαῦμα πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀθωότητος τοῦ
κατηγορουμένου ἐνῷ οὗτος βαδίζει ἐπὶ τῆς
πεφυρακτωμένης ὕψεως τοῦ ἀρότρου ἢ κα-
ταταπίνει ἄνευ ἀποτελέσματος δηλητήριο, ἢ
ἔτι τοῦναντίον αἰσθάνεται τὰ συμπτώματα
δηλητηριάσεως διότι ἐπὶ καθαρὸν ὕδωρ εἰς
ὃ οἱ ἱερεῖς μετέδωκαν ἰδιαιτέραν ἀρετὴν.

Ἐξετάζων τις τὸ ἀντικείμενον τοῦτο ὑπὸ
πολιτικὴν ἐποψίν δύνата νὰ κρίνῃ περὶ τῆς
ἠθικῆς σημασίας τῆς συνηθείας ταύτης ὑ-
παρξάσης παρὰ πᾶσι τοῖς λαοῖς. Τῆς δοκι-
μασίας ἐρεζιδομένης ἐπὶ βάσεως ὅλως φαν-
τασιώδους, ἐκ συμπτώσεως μόνον εὐρέθη, ὅτε
τιμῶς ἐφηρμόζετο, ὀρθῇ ἢ πλνγμελῆς,
ἀλλ' ἀπατηλὸν ἐστὶ τὸ νὰ ὑποθέσῃ τις ὅ-
τι ἐν γένει ἐγένετο ἐν τῇ πράξει τιμὴ ἐ-
φαρμογὴ τῶν δοκιμασιῶν αὐτῶν. Οὐδεὶς
ἀγνοεῖ ὅτι αἱ δικαστικαὶ δοκιμασίαι ὑπῆρ-
ξαν μέσα δεσποτείας ἧτινα ἐπιδεδίως ἐξε-
μεταλλεύοντο οἱ θεματοφύλακες κοσμικῆς
ἢ ἐκκλησιαστικῆς ἰσχύος. Ὁ δόλος ἦν ἀνω-
φελὴς ἐν τῇ περιπτώσει ὃ τῆς δοκιμασίας δι-
καστῆς ἠδύνατο νὰ δώσῃ κατ' ἰδίαν αὐτοῦ
ἐκλογὴν δηλητήριο ἢ ἀβλαβές τι φάρμα-
κον, ἀλλ' εἰς τινὰς περιπτώσεις τί φρικτό-
τερον τῆς διὰ τοῦ δηλητηρίου δοκιμασίας;
Ἐν τῇ δυσμικῇ Ἀφρικῇ, ὅπου πρὸς τοῦτο
χρῶνται τῇ κυάμῳ τῆς Καλαθάρης, οἱ δι-
αιτηταὶ δύνανται νὰ δώσωσιν εἰς τὸν κατη-
γορούμενον ἐλαχίστην δόσιν ἥτις θέλει ἀπο-
δείξει τὴν ἀθωότητά του προξενούσα αὐ-

τῷ ἐλαφρᾷ ἀδιαθείαν, ἢ τοῦναντίον δόσιν ἱκανὴν ἵνα τὸν φονεύσῃ, ὅπερ ἀπεδείξει τὴν ἐνοχὴν του. Ἐὰν λάβῃ τις ὑπ' ὧν ὅτι εἰς μέγα μέρος τῆς ἀπεράντου αὐτῆς ἡπείρου, οἱ πνευματικοὶ καὶ κοσμικοὶ ἀρχηγοὶ ἐνασχοῦσιν ἐπὶ τῶν λαῶν ἀπόλυτον ἐπιρροὴν, δύναται νὰ νοήσῃ ἡλίκον τρομερὸν ὄπλον τὸ εἶδος τοῦτο τῆς δίκης τίθησιν εἰς τὰς χεῖράς των.

Κατὰ τὸν μεσαιῶνα ἡ περιώνυμος διὰ τοῦ πεπυρακτωμένου σιδήρου δοκιμασία οὐδὲν ἄλλο ἦτον ἢ ἀγυρτεία ἐν ταῖς χερσὶ τῆς ἀρχῆς. Ἐν τε τῇ Ἰνδίᾳ καὶ τῇ Ἀραβίᾳ, ἐνθ' ἡ δοκιμασία αὕτη εὑρηται ἔτι ἐν χρήσει, ὁ κατηγορούμενος λείχει τὸν πεπυρακτωμένον σιδήρου ὅστις καίει τὴν γλῶσσαν τοῦ ἐνόχου, σέβεται δὲ τὴν τοῦ ἀθώου. Ἀλλ' οἱ δικασταὶ δὲν ἀγνοοῦσιν ὅτι ἀθῶοι καὶ ἐνοχοὶ δύνανται ἀτιμωρητὶ νὰ λείχωσι ράβδον σιδηρᾶν εἰς τὸν ὑπατον βαθμὸν πεπυρακτωμένην, διότι τὸ εἰς σφαιρικὴν κατάστασιν στρωμα τοῦ αἵματος ὅπερ περικυκλοῖ τὴν ράβδον προφυλάττει πᾶσαν χημικὴν συνεπαφὴν μετὰ τῆς ἐπιδερμίδος· οὐδεὶς σιδηρουργὸς ἀγνοεῖ τοῦτο. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν δοκιμασίαν τὴν συνισταμένην εἰς τὸ νὰ βυθίσῃ ὁ κατηγορούμενος ἐπὶ ἐννέα ὕννεων πεπυρακτωμένων ἢ νὰ ποιήσῃ ἐννέα βήματα κρατῶν ἐν τῇ χειρὶ πεπυρακτωμένην σιδηρᾶν ράβδον, αὕτη ἦν σχεδὸν πάντοτε δολία. Αἱ προϊστάμεναι αὐτῆς ἐκκλησιαστικαὶ ἀρχαὶ ἐφρόντιζον νὰ τηρῶσι τὸ κοινὸν εἰς ἀπόστασιν, ἐπὶ πλέον δὲ διαβεβαιώσιν ὅτι τὸ πλεῖστον οἱ προστατευόμενοι τῆς Ἐκκλησίας ἐξήρχοντο θριαμβευτικῶς ἐκ τῆς δοκιμασίας αὐτῆς, ἐνῶ οἱ μὴ ὑπ' αὐτῆς εὐνοούμενοι ἦσαν βέβαιοι ὅτι θὰ ἐκαίοντο. Γνωστὴ ἐστὶν ἡ ἱστορία τῆς βασιλίσσης Ἑμμας, ἥτις, τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν οὐρανὸν ὑψωμένους, ἐξάδισεν ἐπὶ τῶν φλεγόμενων ὕννεων καὶ ἠρώτησεν, ὅτε ἀφίκετο εἰς τὸ ἄκρον, ἐὰν ἡ στιγμὴ δὲν εἶχεν ἔτι φθάσῃ· ἀλλὰ τὰ εἰκοσι καὶ ἐν τιμάρια ἄτιμια ἐδόθησαν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Βίντσεστερ κατόπιν τοῦ θριάμβου αὐτοῦ, γεννῶσαι τὴν ὑπόνοιαν ὅτι ἐν τῇ περιπτώσει

ταύτῃ ὡς εἰς πολλὰς ἄλλας ἢ ἐκπύρωσις τῶν πατουμένων ὑπὸ τῆς βασιλίσσης ὕννεων ἦν ἀπλὴ ζωγραφία παραστάσις.

Ἐν τῶν σωτηριωδῶν ἀποτελεσμάτων τῶν δοκιμασιῶν, τὸ μόνον ἴσως, ἐστὶν ὅτι ἡ πίστις ἦν εἶχον εἰς τὸ ἀποτελεσματικὸν αὐτῶν ἠμποδίσεν πολλὰ ἐγκλήματα καὶ ἔπεισε πολλοὺς ἐνόχους νὰ ὁμολογήσωσιν. Οἱ ἐπισκεφθέντες τὴν Ῥώμην περιηγηταὶ γινώσκουσι τὸ μέρος τὸ καλούμενον «*Bocca della Verità*» (στόμα τῆς ἀληθείας), ὅπερ ἦν τὸ ἀνοιγμα ἀρχαίου στραγγιστηρίου· ἀλλ' ὅποσοι κακοῦργοι εἰσάγοντες τὴν χεῖρά των ἐν τῷ «*Στόματι τῆς Ἀληθείας*» θὰ ἐδίστασεν νὰ ὁμώσωσι περὶ τῆς ἀθωότητός των, φοβούμενοι μὴ τὸ στόμα αὐτὸ κλεισθῇ, ὡς ἔλεγεν ἡ παράδοσις, ἐν περιπτώσει ἐπιπορκίας! Ἡ δοκιμασία τοῦ βλωμοῦ διέμεινε δημώδης ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ἀσίᾳ ἕνεκα τῆς ἀποτελεσματικότητός της. Ὁ οἰκιακὸς κλέπτης, ὑποβαλλόμενος εἰς τὴν δοκιμασίαν, παγώνει ἐκ τρόμου καὶ δὲν τολμᾷ οὔτε νὰ μασσήσῃ, οὔτε νὰ καταπίῃ τὴν ἐν τῷ στόματι τοῦ ὄρουζαν, φοβούμενος μὴ πνιγῇ. Τὸ αὐτὸ συνέβαινεν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἀγγλίᾳ μετὰ τοῦ τεμαχίου ἄρτου ἢ τυροῦ ὃ ὁ φόβος προσεκόλλα εἰς τὸν λάρυγγα τοῦ ἐγκληματίου, ὡς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ κόμητος Γκώδδουϊν. Καὶ αὐτὸς ὁ χυδαῖος ὄρκος, ἔτι τὴν σήμερον ἐν χρήσει «*Νὰ μὲ πνίξῃ ἡ βουκίᾳ αὕτη ἂν δὲν λέγω ἀλήθειαν*» ἐστὶ λείψανον τῆς ἀρχαίας ἐπισήμου δοκιμασίας. Ἀξιοσημεῖωτός ἐστι καὶ ἡ λίαν ἀποτελεσματικὴ διὰ τῆς ἀρχῆς δοκιμασία ἐν χρήσει εἰς Ῥωσσίαν πρὸς ἀνακάλυψιν κλέπτου. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς συνηθροισμένης αἰκαγενείας ἡ «*μπαμπαῦσκα*», εἶδος ἐντοπίου μαγίσσης, ρίπτει σφαιρίδια ἄρτου ἐν ἀγγεῖῳ πλήρει ὕδατος, λέγουσα «*Ἰθὺν Ἰθάνωφ, ἐὰν ἦσαι ἐνοχος, ὡς τὸ σφαιρίδιον τοῦτο πίπτει εἰς τὸ βάθος τοῦ ὕδατος καταπεσεῖται καὶ ἡ ψυχὴ σου εἰς τὸν ἄδην,*» καὶ οὕτω καθεξῆς ἕως οὗ διέλθῃ ὅλον τὸν κύκλον τῶν προσώπων. Γενικὸς δὲ κανὼν ἐστὶν ὅτι ὁ ἐνοχος ἀποκαλύπτεται. (1).

(1) Σ.Μ. Ἀρὰ γε τὴν αὐτὴν πηγὴν δὲν ἔχει

Ἐν γένει ἴδού τί δύναται τις εἰπεῖν ὑπὲρ τῶν δοκιμασιῶν· ὑπὸ τὴν μάλλον εὐνοϊκὴν αὐτῶν ἄποψιν εἰσὶν εὐλαβεῖς δόλοι καὶ λυσιτελεῖς πανουργίαι. Ἐξαιρέσει τοῦτου οὐδὲν ἄλλο εἰσὶν αἱ δοκιμασίαι ἢ αἱ φρικτότεραι τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων, τὸ ἐγκλημα φέρον τὸ προσωπεῖον τῆς δικαιοσύνης.

Οὐδὲν ἐπομένως ἄπορον ὅτι ὁ κόσμος μελετῶν τὰς θεσμοθεσίας του διὰ τῆς βραδείας πείρας τῶν χρόνων, ἀπέρριψε τέλος τὰς δικαστικὰς δοκιμασίας. Ὅ,τι δ' ἐκπλήσσει ἐστὶν ὁ διοργανισμὸς τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ὑπὲρ ἀφῆκε κόσμον γεγονότων νὰ διέπχται ὑπὸ φαντασιωδῶν δεδομένων.

B

Ἐὰν ἐκ τῶν δοκιμασιῶν μεταβῶμεν εἰς τὸν ὅρκον, εὐρίσκομεν τὰ αὐτὰ δύο στοιχεῖα ἅτινα τοσοῦτον ἐνεργὸν πρόσωπον ἔλαβον ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τοῦ θέματος ἡμῶν. Ὁ ὅρισμός τοῦ ὅρκου δύναται νὰ ᾖ, «βεβαίωσις ὑπὸ ποινᾶς ὑπερανθρώπου» καθόσον αἱ ποιναὶ αὗται, ὡς καὶ ἐν τῇ δοκιμασίᾳ, εἰσὶ μαγικαὶ ἢ θρησκευτικαί, ὅταν δὲν συνενῶσι καὶ τὰς δύο ιδιότητας. Κατὰ συνέπειαν δέον νὰ γενῇ διάκρισις μεταξὺ τοῦ ὅρκου καὶ τῆς ἀπλῆς δηλώσεως, ὑποσχέσεως ἢ συμφωνίας, ὅσον σαφεῖς καὶ ἂν ᾦσιν. Οὕτως ἡ διὰ τῆς προσψαύσεως τῶν χειρῶν συμφωνία δὲν ἀποτελεῖ ὅρκον ὡς δὲν ἀποτελεῖ ὅρκον οὐδ' ἡ τελετὴ ἐν ἣ τὰ δύο μέρη μιγνύουσι τὸ αἷμά των, ἢ ἐν ἣ ἐπινον ἐνίοτε ἀλλήλως ἐκ τοῦ αἵματός των. Ὁ τελευταῖος οὗτος τύπος, καὶ τοι συχνάκις συγχέομενος μετὰ τοῦ ὅρκου, κατὰ βάθος ἐστὶ μόνον ἐπίσημον συμβόλαιον (1).

Ἄλλ' ὅτε ὁ Ἀβυσσινὸς κάθηται ἐπὶ κεκαλυμμένου φρέατος καταδικάζων ἑαυτὸν νὰ καταπέσῃ ἐν τῷ φρέατι ἐὰν παραβῇ τὸν

καὶ ὁ παρ' ἡμῶν ἀφορισμὸς τῆς ἐγκλησίας κατὰ τοῦ ἀγνώστου κλέπτου; Δὲν δύναται τις ν' ἀποδώσῃ αὐτὸν εἰς ἀρχαίαν παράδοσιν τῆς δι' ἀρχαῖς δοκιμασίας, ἥτις ἐστὶ προῖόν τοῦ θρησκευτικοῦ στοιχείου;

(1) Σ. Μ. Ω: οἱ ἀδελφοποιητοὶ ἐν Ἑλλάδι καθ' ἡν στιγμὴν ὀρκίζονται.

λόγον, ἢ ὅτε ὁ Σιν καλούμενος ἐνώπιον τῶν ἀγγλικῶν δικαστηρίων, βλέπει θραυόμενον ἐνώπιόν του πῆλινον πινάκιον, μετὰ τοῦ ἐξῆς τύπου «Ἐὰν δὲν εἴπῃς τὴν ἀλήθειαν, ἡ ψυχὴ σου θραυσθήσεται ὡς τόδε τὸ πινάκιον», τότε ἔχομεν ὑπ' ὅψιν ἡμῶν δύο πραγματικοὺς ὅρκους, ὧν ἡ θρησκευτικὴ ἢ μαγικὴ ποινὴ παρίσταται διὰ συμβολικῶν πράξεων· λεχθήτω δ' ἐν παρόδῳ ὅτι οἱ ἐπιτρέψαντες τὴν τελευταίαν ταύτην τελετὴν οὐχὶ ὀρθῶς ἐνόμισαν ὅτι ἐπιβάλλουσι τῷ Σιν ὅρκον σύμφωνον τοῖς δικαστικοῖς τοῦ τόπου τοῦ ἐθίμοις, καθότι ὁ ὅρκος οὐκ εἴθισται παρὰ τοῖς σινικαῖς δικαστηρίοις.

Ἀνάγκη νὰ γείνη διάκρισις μεταξὺ τῶν πραγματικῶν ὀρκῶν καὶ τῶν ἀπλῶν διαβεβαιώσεων ἐν αἷς οἱ ἐμφαντικοὶ ὅρκοι ἢ οἱ περιγραφικαὶ χειρονομίαι εἰσῆχθησαν ὅπως δώσωσι μείζονα ἐπὶ ῥῶσιν εἰς τὸν λόγον τοῦ διαδηλοῦντος· ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν συνίσταται ἐν τῇ εἰσαγωγῇ ποινῆς ὑπερφυσικῆς. Οἱ θεολόγοι ποιοῦσι διάκρισιν μεταξὺ ὀρκου δι' ἀρχῆς καὶ τῶν μαρτυρίας ὀρκῶν· ἀλλὰ τοιαῦται λεπτότητες ὑπὸ πρακτικὴν ἔποψιν εἰσὶν ἱστὸς ἀράχνης εὐχερῶς ὑπὸ τοῦ κοινοῦ πνεύματος καταστρεφόμενος. Τὸ πρακτικὸν ζήτημα εἶναι τὸ ἐξῆς: ὁ ὁμνύων ἐννοεῖ νὰ ἐπισύρῃ ἐφ' ἑαυτοῦ μαγικὸν τι κακὸν ἢ θείαν τινα ποινὴν; Ἐὰν ναί, ὁ ὅρκος ἐστὶ πραγματικῶς ὁ τῆς ἀρχῆς, ἐὰν δ' οὐχὶ μάταιός ἐστι καὶ ἄνευ κύρους διδόντος αὐτῷ δικαστικὴν τινα ἀξίαν· ἀδιάφορον δ' ὅλως ἐὰν ἡ ἀρά ἐστὶ ῥητὴ ἢ ὑπονουμένη. Ὅταν ὁ Βεδουῖνος συλλέγῃ ἄχυρον καὶ ὀρκίζεται ἐπ' ὀνόματι Ἐκείνου ὅστις αὐξάνει καὶ ξηραίνει αὐτὸ, οὐκ ἐστὶν ἀνάγκη νὰ προστεθῇ ἀπειλητικὸς τίς τύπος. Ἡ συνήθης αὕτη ἐπανάληψις περιέχει φυσικὰ τὴν ἐπικύρωσιν ἥτις ἀποτελεῖ πᾶσαν τὴν ἰσχὺν τοῦ ὀρκου.

Ἐξετάσωμεν τυπικοὺς τινὰς ὅρους τοῦ ὀρκου. Οἱ κάτοικοι τῆς Νέας Γουίνεας ὁμνύουσιν ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἡλίου, ἢ ὅρους ἢ ὀπλου τινὸς ἵνα ὁ ἥλιος κατακαύσῃ, ἢ τὸ ὄρος καταπλακώσῃ, ἢ τὸ ὄπλον φονεύσῃ

αὐτοὺς, ἐὰν δὲν λέγωσι τὴν ἀλήθειαν. Ἐπανευρίσκομεν ἐνταῦθα τὰ ἔχνη ἐθίμων. Ἡ ἀνύψωσις τῆς χειρὸς ἔσχε παντοῦ καὶ πάντοτε τὴν αὐτὴν ἔννοιαν· τὴν ἐπὶ κλησιν τοῦ οὐρανοῦ ὡς μάρτυρος τῆς ἐκφραζομένης δηλώσεως καὶ τὴν πρόσκλησιν τοῦ ψευδορκούντος. Παρ' ἄλλοις ἀφρικανικοῖς λαοῖς, ἡ ψαῦσις μέλους τινὸς καταδικάζει ἐν περιπτώσει ψεύδους τὸ μέλος αὐτὸ εἰς ἀποξήρανσιν. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Πρωσσίᾳ ὁ ἔμνυων ἔθετε τὴν δεξιὰν χεῖρά του ἐπὶ τοῦ αὐχένος του καὶ διὰ τῆς ἀριστερᾶς ἤγγιζε τὴν ἱερὰν δρῦν λέγων. «Εἶθε ὁ Πέρκυν (θεὸς τοῦ Κεραυνοῦ) μὲ κατακαύσῃ, ἐὰν ψεύδωμαι!» Ἐν Ἀραυκανίᾳ (*Araucanie*) ὁ ἐπὶ τῶν ὀπλῶν ὄρκος ἦν περίεργος τὸν τύπον· ὁ βεβαιῶν τὴν ἀλήθειαν μάρτυς λαμβάνει εἰς τὰς χεῖρας πυροβόλον, λόγχην, ξίφος, ὀδόντα τίγρεως, ἕτερον κροκοδείλου καὶ πυριτόλιθον. Ὁ ὄρκος οὗτος παρὰ τοῖς χριστιανοῖς ἦν ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐν χρήσει, καὶ ἐδέησε Σύνοδος νὰ καταργήσῃ αὐτόν. Κατὰ τὸν ἑβδόμον αἰῶνα, ὁ νόμιμος ὄρκος ἐν Ὀλσταῖν ἦν ὁ τοῦ ξίφους, ὡς παριστᾶται ἐν τῇ *Αμ.λέτῳ*. Ὅσον δὲ διὰ τὴν πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀνύψωσιν τῆς χειρὸς, αὕτη ἔμεινε, παρὰ τοῖς Εὐρωπαίοις, τὸ ἀναγκαῖον συμπλήρωμα τῶν μᾶλλον ἐπιστήμων ὀρκῶν.

Οὐκ ἔσται ἄτοπον τὸ νὰ θέσωμεν παραλλήλως τοῖς ὀρκοῖς τὰς πρὸς ἐκμηδένισιν αὐτῶν πανουργίας. Εἰς τινὰ κέντρα πεπολιτισμένα ὁ καλούμενος «νοερὸς περιορισμὸς» ἐχρησίμευσε πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον· παρὰ τοῖς βαρβάραις λαοῖς ἡ παρὰ ταῖς δευτερευούσαις τάξεσι τῶν λαῶν τῶν μὴ ἔντων πλέον βαρβάρων, ὁ περιορισμὸς λαμβάνει μορφήν μᾶλλον ἐπιδεικτικήν. Ἐν τῇ Νέα Γουινέα ὄρκος ἐστὶν ὅταν κρατῇ τις ὀψωμένον βέλος, ἀλλ' ἐὰν ὁ ὀμνύων διευθύνῃ τὴν αἰχμὴν τοῦ βέλους πρὸς τὴν γῆν μηδενίζει το ἀποτέλεσμα τοῦ ὀρκου· ἀπλῆ μαγεία· ὅ,τι ἐν σύμβολον παράγει ἕτερον σύμβολον καταστρέφει αὐτό· ἀναφέρει περὶ Ἀδυσσιννοῦ ἀρχηγοῦ ὅστις ὁμώσας ὄρκον, ὃν δὲν ἐπεθύμει, προσεποιήθη ὅτι πτύει αὐτόν. Ὑπάρχουσι δ' ἐτι μέρη ἐν Γερμανίᾳ

ἐνθα ὁ ψευδομάρτυς νομίζει ὅτι διεκφεύγει τὰ πνευματικὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐπιρκίας κυρτόνων τὸν ἀντίχειρα τῆς δεξιᾶς χειρὸς ὡσεὶ δεικνύων ὅτι ὀμνύει ὄρκον ἀγκυλοειδῆ, ἡ θέτει ἐπὶ τῆς πλευρᾶς του τὴν ἀριστερὰν χεῖρα ὅπως ἐξουδετερώσῃ τὴν ἐνέργειαν τῆς δεξιᾶς. Εἶδεν ἤδη ὁ ἀναγνώστης ὅτι ἐν τῷ πολυαρίθμῳ ὀπλοστασίῳ οὔτινας γίγνεται χρήσις ἐν τῷ Ἀραυκανικῷ ὄρκῳ ὑπάρχει κυνέδους τίγρεως καὶ ὀδοὺς κροκοδείλου· ἐντεῦθεν ἀγόμεθα εἰς σειρὰν τύπων ὀρκωμοσίας τῆς κεντρικῆς καὶ τῆς ἀρκτικῆς Ἀσίας· καὶ σήμερον ἐτι ἐν τοῖς ῥωσικοῖς τῆς Σιβηρίας δικαστηρίοις ἐστὶν ἐν χρήσει ὁ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἄρκτου ὄρκος. Ὅταν ὁ ὄρκος ἐπάγῃται εἰς Ὀστιᾶκον, φέρουσι κεφαλὴν ἄρκτου ἣν ὁ ὀμνύων Ὀστιᾶκος προσποιῇται ὅτι δάκνει, τοῦθ' ὅπερ δηλοῖ ὅτι ὑποβάλλει ἑαυτὸν εἰς τὴν ποινήν νὰ καταβροχθισθῇ παρομοίως ἐὰν δὲν λέγῃ τὰ ἀληθῆ. Ἐν τῇ πράξει ταύτῃ διαβλέπει τις μᾶλλον τὸ θρησκευτικὸν ἢ τὸ μαγικὸν στοιχείον, διότι ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἡ ἄρκτος λατρεύεται ὡς τι θεῖον ὄν, καθόσον οἱ Ὀστιᾶκοι εἰσὶν εἰδωλολάτραι καὶ θεωροῦσι τὴν ἄρκτον ὡς τι ὑπερφυσικὸν ὄν. Φυλαὶ δέ τινες τῶν Ἰνδιῶν ὀμνύουσιν ἐπὶ τοῦ δέρματος τίγρεως.

Πρέπει νὰ ὁμιλήσωμεν καὶ περὶ ποταμῶν οἵτινες εἰς πλείστας χώρας θεωροῦνται ὡς θεότητες· ὅταν ἀναμνησθῶμεν τῶν ἡρώων τοῦ Ὀμήρου οἵτινες ὠμνυον εἰς τὰ ρεύματα περιωνύμων ποταμῶν, χωρὶς εἰς τοῦτους νὰ συγκαταριθμήσωμεν καὶ τὴν Στύγα, δὲν πρέπει νὰ θαυμάσωμεν βλέποντες τοὺς Ἰνδοὺς ἐπικαλουμένους μάρτυρας τῶν διαβεβαιώσεών των τὸν Γάγγην. Παραγενομένου τοῦ λόγου περὶ τῆς ἀρχαιότητος ὅς ἀναμνησθῶμεν καὶ τοῦ ἐπ' ὀνόματι τοῦ «Διός» ῥωμαϊκοῦ ὄρκου. Ὁ ὀμνύων ἐκράτει λίθον ὃν ἔρριπτε μακρὰν του ὅπως εἰκονίσῃ τὴν εἰμαρμένην εἰς ἣν ὑπεβάλλετο ἐν περιπτώσει ψευδορκίας. Οὐδὲν ἐπιστημότερον τοῦ τῶν συνθηκῶν ὄρκου. Ὁ «*pater patrius*» (1) κρατῶν ἐν ταῖς χερσὶ τὸν ἱερὸν

(1) Σ.Μ. Οὕτως ὠνομάζετο εἰς τῶν Φιτιάλε-

λίθον, ὅστις παρίστα τὸν κεραυνὸν, ἐπεκα-
λεῖτο τὸν Δία « Ὑψιστε κύριε τῶν θεῶν, ἀ-
νέκραζεν, ἐὰν διὰ κοινοῦ συμβουλίου ἢ ἐγ-
κληματικοῦ δόλου ὁ βωμαϊκὸς λαὸς παρε-
βίαζε τὴν συνθήκην ταύτην, πλῆξον αὐτὸν
ὡς πλήττω τὸ χοιρίδιον τοῦτο. » Καὶ ἐν
ταύτῳ ἔθηκε διὰ τοῦ ἱεροῦ λίθου τὸ θῦμα.

Τὰ διάφορα ταῦτα παραδείγματα δει-
κνύουσι τὴν φύσιν καὶ τὴν ἐννοιαν τῶν ὁρ-
κων, ὧν ἡ ὑπαρξίς ἀνάγεται εἰς τὰ πρῶτα
ἔτη τοῦ πολιτισμοῦ· ἀπασα ἡ ἰσχὺς αὐτῶν
ἔγκειται ἐν τῇ ἀρχῇ, δηλαδὴ ἐν τοῖς δεινοῖς
ᾧ ὁ ὁμνύων ἐπικαλεῖται ἐπὶ τῆς κεφαλῆς
τοῦ ἐν περιπτώσει καθ' ἣν παραβιάσῃ τὴν
πίστιν ἢ εἴπῃ τι παρὰ τὴν ἀλήθειαν· ἀλλὰ
καθ' ὅσον τελειοποιεῖται ἡ κοινωνικὴ κατὰ-
στασις καὶ οἱ θεοὶ παύουσιν ὄντες φυσικὰ
ὄντα, ὡς ὁ ἥλιος ἢ ὁ Γάγγης, καλοῦνται δὲ
Ζεὺς, Ἀπόλλων ἢ Ἀθηνᾶ, ὁ ὁρκος προσ-
λαμβάνει ἡπιωτέραν μορφήν καὶ ἡ ποινὴ, ἣν
συνεπάγεται, συνίσταται εἰς τὴν ἀπώλειαν
τῆς τῶν θεῶν εὐνοίας τῆς ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου
ἐπιζητήτου, ἐντεῦθεν δὲ οἱ ἱκετήριοι τύποι
οὗς δυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν μεταξὺ τῶν
ὁρκων. « Οὕτως οἱ θεοὶ νὰ μὲ ἀγαπῶσιν! Οὕ-
τως εἴησάν μοι οἱ Θεοὶ βοηθοί. » Ἐπανευ-
ρήσομεν τοὺς τύπους τούτους ἐγγύτατα ἡ-
μῶν, εἰς νεωτέραν ἐποχὴν· ἐν τούτοις θέλο-
μεν πραγματευθῇ περὶ σημαντικωτέρας κι-
νήσεως.

Πᾶς ὁρκος, εἵπομεν, ἔχει ὡς κύριος ποινὴν·
ἐξετάσωμεν ἤδη τὴν φύσιν τῆς ποινῆς. Ἔ-
ως ἐδὼ εἶδομεν τὸν ἐπιόρκον καλοῦντα ἐφ'
ἑαυτοῦ δεινὰ ὁρατὰ καὶ ἐνσώματα, εἶδομεν
ἐνὶ λόγῳ αὐτὸν ἀδιάσειστον ἔχοντα τὴν
πεποιθήσιν ὅτι οἱ θεοὶ τιμωρήσουσιν αὐτὸν
κατὰ τὴν θνητὴν ὑπαρξίν του· τὸ εἶδος τοῦτο
τῶν ὁρκων τῶν ἀναγομένων εἰς τὴν ἥττον ἀ-
νεπτυγμένην διανοητικὴν μόρφωσιν δύναται
νὰ κληθῇ « ἐγκόσμιος ὁρκος ». Ὑπάρχει ἐν
τῷ πολιτισμῷ περίοδος καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος
συλλαμβάνει διὰ τὴν ἐπιορκίαν τὴν ἰδέαν
τιμωρίας καὶ πέραν τοῦ τάφου, τοῦθ' ὅπερ
ἦν ἰδέα συνήθης μὲν τοῖς ἀρχαίοις Αἰγυ-
πων ἢ εἰρηνοδικῶν ὁ ἐκλεχθεὶς ὑπὸ τῶν λοιπῶν
ὅπως κάμῃ σπονδὰς ἢ κηρύξῃ πόλεμον.

(ΟΜΗΡΟΣ ΦΥΛ. ΙΒ').

πτίσις, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἄγνωστος τοῖς Ἑλ-
λησι τῆς ὁμηρικῆς ἐποχῆς.

Ὁ Ἀγαμέμνων ἐπομνύμενος τοὺς μεγά-
λους θεοὺς του, ἐπικαλεῖται μάρτυρα οὐ
μόνον τὸν Δία, τὸν ἥλιον τὸν πάντα ἐφο-
ρῶντα, τοὺς ποταμοὺς καὶ τὴν γῆν, ἀλλὰ
καὶ τὰς Ἑρινύας τὰς τιμωροὺς ἐνόχων ψυ-
χῶν ἐν ταῖς τοῦ Ἄδου χώραις. Οὕτω τὸ ἀν-
θρώπινον πνεῦμα εἰσάγει ἐν τοῖς ὁρκοῖς νέ-
ον στοιχεῖον, τὸ πέραν τοῦ γήινου κόσμου.

Ἐπὶ αἰῶνας οἱ λαοὶ ἐχρῶντο ἀδιαφόρως
καὶ τοῖς δυσὶ τύποις ἢ συνήνουν αὐτοὺς
προσθέτοντες εἰς τὴν τιμωρίαν τῆς παρού-
σης ζωῆς καὶ τὴν τῆς μελλούσης, ἀλλὰ μὲ
τὴν πάροδον τοῦ χρόνου, ὁ πνευματικὸς
τύπος ἤρξατο δεσπόζων καὶ ἐπὶ τέλους ἐ-
πεκράτησεν ὅλως.

Εὐχερεστάτη ἐστὶν ἡ ἐξήγησις τῆς με-
ταμορφώσεως ταύτης, ἥτις ἦν τὸ ἀποτέλε-
σμα μακρᾶς πείρας. Ἡ ἀκατάπαυστος πα-
ραβολὴ τῶν πίστεων μετὰ τῶν πραγμά-
των αὐτῶν ἔπεισαν ἐπὶ τέλους ἑταστικὰ
πνεύματα ὅτι δυνατόν ἐστὶ νὰ ἐπιωρκήσῃ τις
καὶ ν' ἀποθάνῃ ἀτιμώρητος, ὅτι αἱ ἄρκται
καὶ αἱ τίγρεις οὐδόλως ἐκλέγουσι τὰ θύματά
των μεταξὺ τῶν ἐνόχων καὶ ὁ σύνδεσμος
μεταξὺ τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ γεγονότος ἐστὶ
καθαρῶς ἰδανικός.

Οὐδεὶς ἐξηγεῖ τοσοῦτον εὐκρινῶς τὴν σκέ-
ψιν ταύτην ὅσον ὁ περιώνυμος διάλογος τῶν
« Νεφελῶν » τοῦ Ἀριστοφάνους. Ὁ γέρον
γεωργὸς Στρεψιάδης ἐρωτᾷ πόθεν προέρχε-
ται ὁ κεραυνὸς ὃν ἐκσφενδονίζει ὁ Ζεὺς κα-
τὰ τῶν ἐπιόρκων. « Ἀνόητε! ἀπαντᾷ ὁ Σω-
κράτης τῆς κωμωδίας, πόσον ὀπίσω εἶσαι! Ἐὰν ὁ Ζεὺς ἐκεραυνοδόλῃ τοὺς ἐπιόρκους,
μὴ ὁ Σίμων, ὁ Κλεώνυμος, ὁ Θέωρος θὰ ἔ-
ζων; Πλήττει ὁ Ζεὺς διὰ τοῦ κεραυνοῦ
τοῦ τὸν ἴδιον αὐτοῦ ναὸν, τὰ ὕψη τοῦ Σου-
νίου καὶ τὰς ἀρχαίας δρυς. Πιστεύεις ὡς ду-
νατὸν γηραιὰ δρυς νὰ ἐπιωρκῇ; » Ὅ,τι ὑπὸ
εἴρωνα τύπον ἐστὶν ἐκπεφρασμένον, βεβαίως
πολλοὶ συνετοὶ θὰ εἶχον ἤδη σκεφθῇ. Εὐκο-
λος δ' ὅλως ἦν ἡ μετάβασις ἀπὸ τῆς σκέ-
ψεως καὶ τῆς ἐκφράσεώς της εἰς τὸ ἀποτέ-
λεσμα· τοῦτο δ' ἦν ὡς διδάσκει ἡμῖν ἡ ἱ-

στορία. Τὸ πνεῦμα τοῦ δικαστικοῦ ὅρκου ἐτροπυποιήθη ἕως οὗ ὁ τελευταῖος τύπος τοῦ ὅρκου μετὰ τῶν τιμωριῶν, τῶν ὑπαρχουσῶν ἐν τῷ κόσμῳ τῶν ψυχῶν, ἔμεινε μόνος κύριος τοῦ πεδίου.

Καί τοι δ' ἐκάστη τῶν δύο τούτων τάξεων ὅρκου δὲν περικλείεται ἐν ὠρισμένῃ περιόδῳ, οὐχ ἥττον ἀληθές ἐστίν ὅτι οἱ δικαστικοὶ ὅρκοι, ἐν χρήσει εἰς ἐποχὰς ἥττονος διανοητικῆς ἀναπτύξεως, ἀνήκουσιν εἰς τὴν τάξιν τῶν τοῦ κόσμου, ἐνῷ οἱ ὅρκοι οἱ βασιζόμενοι ἐπὶ τιμωρίας ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ ἐμφαίνουσι μᾶλλον προκεχωρημένον πολιτισμόν· ἐντεῦθεν ὁρμώμεθα νὰ ἐξετάσωμεν μέρος τι ἀρκετὰ περίεργον τῶν ἐθιμῶν τῆς Μεγάλης Βρετανίας. Ἰνωστόν ἐστίν ὅτι ὁ τρόπος τοῦ ἐπάγειν τὸν δικαστικὸν ὅρκον διαφέρει ἐν Σκωτίᾳ καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἐν Σκωτίᾳ, ἐνθα ὁ μάρτυς ὑψοῖ τὴν χεῖρα καὶ ὁμνύει ὅτι θὰ εἴπῃ τὴν ἀλήθειαν ὡς θ' ἀποκριθῇ εἰς τὸν Θεὸν τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, ἔχομεν ὑπ' ὅψιν τὸν τύπον τὸν μᾶλλον ἐκφραστικὸν καὶ καθαρὸν τοῦ πέραν τοῦ γήινου κόσμου ὅρκου. Ἡ τελετὴ τοῦ ἀγγλικοῦ ὅρκου συνίσταται εἰς τὸ νὰ λαμβάνῃ ὁ ὁμνύων διὰ τῶν δύο χειρῶν τὴν Καινὴν Διαθήκην καὶ νὰ τὴν ἀσπάζεται. Τὸ ἔθιμον τοῦ ὁμνύειν ἐπὶ τινος ἀντικειμένου ἱεροῦ ἀνήκει εἰς τὴν πρὸ Χριστοῦ ἀρχαιότητα. Ἀξιομνημόνευτον τούτου παράδειγμα εὐρίσκομεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Ἀννίβα ὅστις ἐννεαετῆς ὠδηγήθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς τοῦ ἐνώπιον τοῦ βωμοῦ καὶ ἀπτόμενος ἱερῶν πραγμάτων (*iacris sacris*) ὠρκίσθη ὅτι ἔσται ἐχθρὸς τῶν Ῥωμαίων. Ἐν τῇ κλασσικῇ ἀρχαιότητι τὰ ἱερά ἀντικείμενα ἦσαν ἰδίως εἰκόνες θεῶν καὶ οἱ ναοὶ τῶν. «Ἀπτεσθαι τοῦ ναοῦ τούτου τῆς Ἀφροδίτης; λέγεται ἐν μιᾷ σκηνῇ τοῦ Πλάτου, — «Ἀπτομαι,» ἀπαντᾷ ὁ ὁμνύων, καὶ ὀρκίζεται. Ὅτε ὁ χριστιανισμὸς εἰσῆλθῃ ἐν Ἀγγλίᾳ, ἡ συνήθεια τοῦ ἀπτεσθαι ἱερῶν πραγμάτων, ναῶν ἢ λειψάνων ἁγίων, ἐξηκολούθησεν ἔτι, ὡς ἐν τῇ σκηνῇ ἦν παριστᾶ ὠραῖος τάπης τοῦ Βαγιέ (*Bayeux*) ἐν ᾧ ὁ Ἀρόλδος ἐπερείδει τὴν δεξιὰν ἐπὶ θήκης ἁγίων λειψάνων.

Ἀκολουθῶς τὰ ἱερά ταῦτα ἀντικείμενα περιορίσθησαν εἰς Εὐαγγέλια καὶ τὸ φίλημα ἀντεκτέετο τὴν ἀφῆν.

Ὁ ἀγγλικὸς ὅρκος συνοδεύεται ὑπὸ τοῦ ἱεστηρίου τύπου. «Οὕτως εἶπῃ μοι ὁ Θεὸς βοηθός. (1)» (*so help me God!*) ὅστις φαίνεται περίεργος δι' ὅρκον, καὶ ὅστις ἐστίν ἡ ἀποτύπωσις τοῦ ἤδη λεχθέντος ὅρου: «*I-ta me adiuvet Deus*». Ἐλεγον ἐπίσης εἰς τὴν ἀρχαίαν Γαλλίαν «*Ce m' ait Dieu!*» Ἐν τῷ ὅρκῳ τούτῳ προφανῶς ὑπονοεῖται τι ὁ ὁμνύων ἐπικαλεῖται τὴν θεῖαν ἀντίληψιν, καθόσον γίνεται ἄξιος ταύτης, ὅπερ ἐστὶ νῆα τάξις ὅρκου θν δύνανται τις ὀνομάσαι «ὅρκον εὐναίας ὑπὸ αἵρεσιν».

Πρὸς ἐξάντλησιν τοῦ θέματος ἡμῶν ἃς εἴπωμεν ὀλίγας τινὰς λέξεις περὶ τῶν παίδων τῶν καλουμένων νὰ ὀρκισθῶσι. Τὸ Κανονικὸν δίκαιον ἀπηγόρευεν εἰς τέκνα ἐλάσσονος τῶν δεκατεσσάρων ἐτῶν ἡλικίας νὰ ὀρκίζονται «*Pueri ante annum quatuordecim non cogantur jurare.*» Ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη προήρχετο ὑπὸ ἀρχαιοτέρου ἐπινόμου. Οἱ Σκανδιναυοὶ δὲν ἀπῆτουν ὅρκον ἀπὸ πρόσωπα μικρᾶς ἡλικίας. Τοῦτο δ' ἐξάγεται ἐκ κειμένου συντεταγμένου διὰ συμβολικῶν φράσεων τῆς Σάγας τοῦ Βαλδοῦρ, ἐν ᾧ ἡ θεὰ ἐπιβάλλουσα ὅρκον εἰς ὅλα τὰ ζῶα, εἰς τὰ πτηνὰ καὶ εἰς τὰ δένδρα ἵνα μὴ βλάβῃ ποσῶς τὸν ἑαυτῆς προστατευόμενον, δὲν ἀπαιτεῖ ὅρκον ἀπὸ τὸν ἱξὸν διότι τῇ φαίνεται λίαν νέος.

Ἐν ἀνάγκῃ παραδοχῆς ἐν τισι περιπτώσεσι τῆς μαρτυρίας τέκνου τινὸς, τὸ ζήτημα γεννᾶται τίνι τρόπῳ νὰ χρησιμοποιοῖται αὕτη.

Ἐν Ἀγγλίᾳ ἐνθα ἡ ὑπὸ τῆς Σάγας διάκρισις ἐστὶν ὅλως ἄγνωστος, τὰ δικαστήρια παραδέχθησαν τὸ ἔθιμον τοῦ ἐπερωτᾶν τὰ τέκνα ἐπὶ τῶν πνευματικῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐπιορκίας. Ἐὰν ἡ ἀπάντησις οὐκ ἢ εὐχάριστος, ἐπέρχεται ἡ ἀπώλεια μαρτυρίας δυναμένης συχνάκις νὰ ἔχῃ με-

(1) Σ.Μ. Ἀπαραλλάκτως ὡς ὁ ἐνώπιον τῶν Ἑλληνικῶν δικαστηρίων τύπος τοῦ ὅρκου.

γίστην διὰ τὴν ὑπόθεσιν ἐπιρροήν. Ἀναφέρουσι τὸ πρόσφατον γεγονός ἐπὶ δίκης φόνου, καθ' ἣν σπουδαῖον ζήτημα ἐξηρτάτο ἐκ τῆς μαρτυρίας παιδίου τινὸς ὅπερ ἐφαίνετο λίαν εἰλικρινές, ἀλλὰ τὸ ὅποιον κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ δικαστηρίου δὲν εἶχεν εὐκρινῇ ἰδέαν περὶ τῆς φύσεως τοῦ ὅρκου (1). Οἱ ἀποτροπιαζόμενοι τὴν ἐπιβολὴν ὅρκου εἰς παιδίον θὰ μάθωσι μετ' εὐχαριστήσεως ὅτι κατὰ τὴν νέαν γερμανικὴν δικονομίαν ἡ μαρτυρία παίδων τε καὶ κορασίων κατωτέρας τῶν δεκατεσσάρων ἐτῶν ἡλικίας δύναται, κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ δικαστηρίου, νὰ δοθῇ καὶ ἀνωμοτί. (2) Τὸ παράδειγμα τοῦτο καλῶς θὰ πράξῃ ἡ Ἀγγλία μιμουμένη

Γ

Ἐάν τις ἐξετάζων τὸ ζήτημα ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς κοινωνικῆς πρακτικῆς ἐρωτήσῃ ὅποια τις ἦν ἡ σπουδαιότης τοῦ ὅρκου εἰς τὰς διαφόρους φάσεις τοῦ κοινωνικοῦ βίου, θέλει ἀδιστακτικῶς πεισθῇ ὅτι ὁ ὅρκος ἔχει πολὺ μείζονα σπουδαιότητα ἢ αἱ δοκιμασίαι. Ὁ ὅρκος ὑπῆρξεν εἰς τινὰς ἐποχὰς μία τῶν μεγάλων δυνάμεων τῆς κοινωνίας. Ὑπῆρξε καιρὸς καθ' ὃν ὁ Λυκοῦργος ἠδύνατο νὰ εἴπῃ τοῖς Σπαρτιάταις ὅτι ὁ ὅρκος ἦν ὁ

(1) Παραδείγματα ὑπάρχουσιν ἄπειρα. Εἷς τι δικαστήριον μικρὰ κόρη, εἰς ἣν κατὰ τὸ σὺνηθες ἀπετείνετο ἡ προεισαγωγικὴ ἐρώτησις ἐπὶ τῶν συνεπειῶν τῆς ἐπιρκίας, ἀπήντησε λίαν συνετῶς. «Ναί, κύριε, θέλω καεὶ ἐν τῇ ἡδῇ.» Κατὰ δυστυχίαν ἄλλη ἐρώτησις ἀσυνήθης προὐκάλεσεν ἀπάντησιν μηδενίσασαν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς πρώτης: «Πῶς τὸ ἠξεύρεις, ἠρώτησεν ὁ δικαστής. — Ω, Κύριε, ἄλλη μικρὰ κόρη μοι εἶπεν ὅτι οὕτω πρέπει ν' ἀπαντήσω.»

Ἦν δὲ τοῦτο παράδοσις τῶν δικαστηρίων, ὃ δὲ σαρκαστικώτερος τῶν ἀγγλῶν δικαστῶν, πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἔλυσε διὰ μιᾶς λέξεως τὸ ζήτημα. Ἡρώτα μικρὸν παῖδα κληθέντα ὡς μάρτυρα εἰς ἡξευρε τί θὰ ἐγίνετο μετὰ τὸν θάνατόν του, καὶ ὁ παῖς ἀπήντησε, «δὲν ἠξεύρω, κύριε. — Οὕτε ἐγώ, κύρισι, ἀνέκραξεν ὁ δικαστής ἡ κατάθεσις τοῦ παιδὸς δὲν δύναται νὰ γενῇ δεκτὴ.»

(2) Σ.Μ. Οὐ μόνον ἡ γερμανικὴ ἀλλὰ καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Πολιτικὴ δικον. ἐν ἀρθρῳ 334 περιέχει τὴν αὐτὴν διάταξιν.

δεσμὸς τῆς δημοκρατίας. Ὑπῆρξε καιρὸς καθ' ὃν, ὡς λέγει ὁ Μοντέσκιος, ὁ ὅρκος ἐξήσκησεν ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων κράτος ἀνώτερον τοῦ κράτους τοῦ πατριωτισμοῦ καὶ τῆς δόξης. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ἡμῶν ἔχει ἀναντίρρητον ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν συνειδήσεων πολυαριθμοῦ τάξεως μαρτύρων, τάξεως μέσης ἀποτελουμένης ὑπ' ἐκείνων οἵτινες οὐκ εἰσὶν ἐντελῶς τίμιοι οὐδ' ἀπολύτως διεφθαρμένοι καὶ οἵτινες στερούμενοι τῆς εὐθύτητος, ἥτις καθιστᾷ περιττὸν τὸν ὅρκον τιμίου ἀνθρώπου, ὁπισθοδρομοῦσιν ἐνώπιον τῆς ἐπιρκίας ἐνεκα τοῦ φόβου μήπως κατὰ τὸ βρετανικὸν ῥητὸν «ἀπολεσθῶσι διὰ παντός διότι ἄπαξ ἐπιώρκησαν.» Ὁ λόγος οὗτος ὠδήγησε τὸν νομοθέτην νὰ ἐπιβάλῃ τὸν ὅρκον οὐ μόνον εἰς εἰδικὰς καὶ ἐπισήμους περιπτώσεις, ἀλλὰ καὶ ὡς μέτρον ἐξασφαλίσεως τῆς τιμιότητος ἐν ταῖς λεπτομερείαις τῶν δημοσίων ὑποθέσεων. Αἱ συνέπειαι τοῦ μέτρου τούτου ὑπῆρξαν καταστρεπτικαὶ διὰ τὴν δημοσίαν ἠθικὴν, καὶ ἵνα μὴ ἀνατρέξωμεν μακρὰν ἡμῶν εἰς ξένας χώρας, ἡ Ἀγγλία αὕτῃ ἦν ἡ ἀπόδειξις τῆς τοιαύτης καταστρεπτικῆς συνεπείας ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος αἰῶνος, ὅποτε, κατὰ τὴν ἐκφρασιν συγχρόνου συγγραφέως, ἦν «ἡ γῆ τῶν ὅρκων» καὶ ἡ ἐπιρκία ἐπικερδὲς ἐπάγγελμα ἀρκεῖ πρὸς τοῦτο νὰ εἰπῶμεν ὅτι ὑπὸ τὸ ἀρχαῖον τελωνιακὸν σύστημα ὑπῆρχον σταθμοὶ ἐν οἷς εὗρισκέ τις πάντοτε κατὰ βούλησιν ἄτομα ἔτοιμα νὰ δώσωσιν οἶονδ' ὅποτε ὅρκον. Τὸ ἐν χρήσει σὺνθημα διὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην ἦν οἱ ἐξῆς λόγοι οἵτινες εἶχον καθιερωθῇ. «Ὑπάρχει ἐνταῦθα καταδεδικασμένη ψυχὴ;» Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν ἡ κατάχρησις αὕτῃ τοῦ ὅρκου καὶ πῶς περιορίσθη, ὃ δὲ περιορισμὸς οὗτος συνεπῆγαγε κάλλιστα ἀποτελέσματα. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ κόσμος θὰ προβῇ ἔτι πρὸς, καὶ δύναται τις προειπεῖν ὅτι ὡς ἐξελίπον αἱ δοκιμασίαι, οὕτως ἐκλείψει ἡμέραν τινὰ καὶ ὁ δικαστικὸς ὅρκος οὐ μόνον δὲ καταφαίνονται ἐναργέστερον ἀπὸ ἑταυς εἰς ἔτος τὰ συμπτώματα τοιαύτης μεταρρυθμίσεως, ἀλλ' ἡ εἰς τοῦτο προάγουσα οἰκία

ἀποκαλύπτεται καθ' ἑκάστην καθαρότερον εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ παρατηρητοῦ.

Οὐδόλως δυσχερὲς ἐστὶ τὸ νοῆσαι πῶς τὰ σύγχρονα πνεύματα ἠσθάνθησαν ἄμετρον στοργὴν πρὸς τὴν διανοητικὴν ἀλήθειαν. Ἀπὸ τινων ἐτῶν ἡ ἐπιστημονικὴ σκέψις ἐξελθοῦσα τῶν χημικῶν ἐργαστηρίων καὶ τῶν μουσείων διεκδικεῖ τὰ δικαιώματά της ἐπὶ τῆς διανοητικῆς χορείας τῆς ἀποτελουμένης ἀπὸ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν φιλοσοφίαν, τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν ἠθικὴν, καὶ οὕτως ἡ ἐν τῇ σκέψει ἀλήθεια ἐκχειλίζεται πανταχόθεν ἐν τῷ κόσμῳ. Τίς δ' ἐστὶν ἡ διαδήλωσις τῆς διανοητικῆς ἀληθείας ἐὰν οὐχὶ ἡ φιλαλήθεια ἐν τοῖς λόγοις καὶ ἐν ταῖς πράξεσι; Δὲν ὑπάρχει ἐν τῇ συγχρόνῳ φιλοσοφίᾳ ἀξίωμα μᾶλλον γόνιμον τῆς ὑπὸ τοῦ Ἑρβέρτ Σπένσερ οὕτως ὀρισθείσης θεωρίας: «Ἡ ἀλήθεια τίθησι τὰ ἡμέτερα πνεύματα ἐν ἐντελεῖ ἀρμονίᾳ πρὸς τὰς ἐντὸς καὶ ἐκτὸς ἡμῶν ὑπαρχούσας πραγματικότητας καὶ οὕτως ὥστε ἡ διανοητικὴ καὶ ἡ ἠθικὴ ἀλήθεια εἰσὶ στενῶς συνδεδεμέναι ἐν

τῇ εὐρείᾳ ἐλικοειδεῖ κινήσει δι' ἧς ὁ ἄνθρωπος ἐτέθη βαθμηδὸν ἐν πλήρει ἀρμονίᾳ πρὸς τὸν ἐν ᾧ οἰκεῖ κόσμον, ἐπομένως οὐδεὶς ὑπάρχει κίνδυνος μήποτε ἡ πτώσις τῶν βακτηριῶν ἐκείνων, ὧν ἐχαράξαμεν τὴν ἱστορίαν, ἀφήσῃ κλονουμένην τὴν ἀλήθειαν. Χάρις εἰς τὸ ἀδιάκοπον ῥεῦμα, τὸ μεταξὺ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου ὑπάρχον, ἡ πρόοδος τῆς ἀληθείας ἔσται σταθερωτέρα καὶ μεγαλοπρεπεστέρα ἢ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν. Ἐὰν οἱ μέλλοντες χρόνοι πέπρωται νὰ ἰδῶσι ποτε ἐπαναλαμβάνουμένην τὴν μεγάλην ἐκείνην συζήτησιν ἣτις ἐγένετο ἐνώπιον τοῦ βασιλέως Δαρείου ἐπὶ τοῦ ζητήματος. «Τί τὸ πάντων ἰσχυρότατον;» τὸ συμπέρασμα ἔσται ὡς τότε, ἡ ἀλήθεια. Καὶ οἱ λαοὶ ὁμοφώνως θέλουσιν ἐπαναλάβῃ μετὰ τοῦ βιβλίου τοῦ Ἑσδράς «*Magna est veritas et praevallet*». (Μεγάλη ἐστὶν ἡ ἀλήθεια καὶ ὑπερισχύει).

Νικόλαος Γ. Οἰκονομίδης.

ΜΥΘΟΙ.

Ὁ ἐν Κεφαλληνίᾳ Καθηγητὴς Μ. Κ. Κρίσπης, ἀντεπιστέλλον μέλος τοῦ Μουσείου καὶ τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Εὐαγ. Σχολῆς, διευθύνει πρὸς τὸν Ὁ μ η ρ ο ν τοὺς ἐπομένους μύθους ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐλληνικῇ μετὰ παραφράσεως εἰς τὴν καθομιλουμένην· ἀσμένως δὲ καταχωρίζομεν διὰ τε τὴν χάριν καὶ διὰ τὴν ὡραίαν γλῶσσαν, ἐλπίζοντες ὅτι ὁ λόγιος καθηγητὴς θέλει ἐπιστείλει ἡμῖν διάφορα ὅμοια ἔργα.

Η ΠΥΓΟΛΑΜΠΙΣ.

Πεποιήται μοι ὁ μυθίαμβος οὗτος ἐν σκάζουσιν Ἰππωνακτείοις στίχοις μιμήσει τοῦ ριᾶ. περὶ λύχνου μύθου τοῦ Βαβρίου καὶ τοῦ ἐν δευτέρας ἐκδόσεως Φιλολογικῶν Παρέργων σελίδι 603 γ'. μύθου Φιλίππου τοῦ Ἰωάννου. Οὐ μέντοι καὶ τὸν τόνον ὥσπερ ὁ Βάβριος ἐπὶ τῆς παραληγούσης ἀεὶ τῶν σίχων συλλαβῆς ἐπιτηδεῦσαι ᾤήθη· τοῦτο γὰρ τοῦ παρακμάζοντος ἐλληνισμοῦ λογίζεται, ὅτε κατὰ μικρὸν τὴν προσωδίαν ἤρξατο ἐκνικᾶν ὁ τόνος. Οὐδὲ μὲν ἰωνισμοῖς οὐδὲ σπονδαῖς ἀεὶ τῷ ἐσχάτῳ ποδὶ κατ' ἐκεῖνον χρῶμαι, ἀλλὰ καὶ τροχαίῳ, ἀδιάφορος γὰρ ἡ τελευταία παντὸς στίχου συλλαβή. Τὸ δ' ἐν μετρικῆς Βενθύλου σελίδι 88ῃ εἰρημένον, ὡς κατὰ τὸν πέμπτον πόδα τοῦ χωλιαμβικοῦ τριμέ-